

OCENE
RECENSIONI
REVIEWS

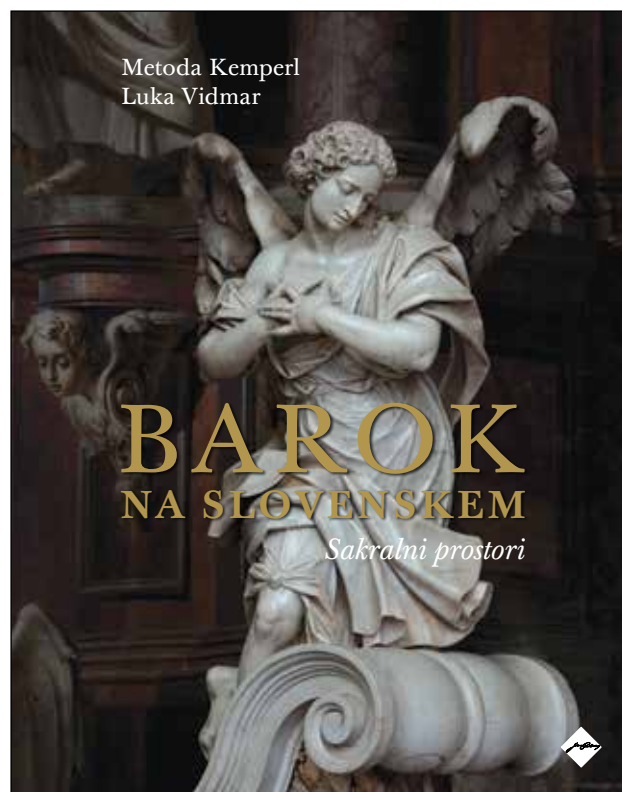
Metoda Kemperl, Luka Vidmar (2014):
BAROK NA SLOVENSKEM. SAKRALNI PROSTORI.
Cankarjeva založba, Ljubljana, 271 strani.

Monografija *Barok na Slovenskem. Sakralni prostori* je težko pričakovano znanstveno delo, v katerem je predstavljena baročna sakralna umetnost na naših tleh na nov, celosten in objektiven način – predstavi nam jo v luči, ki povezuje dosedanja znanja, osvetljuje posamezna dognanja novih raziskav in ustvarja nadgrajeno sintezo preučevane teme.

Kot nam že v uvodnih stavkih predstavi avtorja monografije, je bil baročni slog izredno priljubljen, saj so ga vladarji in plemiči izkoristili za »učinkovito predstavljanje političnih idej ter vtis moči, hierarhije in bogastva« duhovniki in verniki vseh stanov »pa so cenili njegovo zmožnost osupljivega brisanja meja med realnim in namišljenim oziroma med nebesi in zemljo«. Naslednji stoletji, torej 19. in 20. stoletje, sta se odzvali na barok precej ostro in ga opisovali tudi kot izumetničen, zabuhli slog. Navdušenje nad njim je v tem času praktično zamrlo in šele po sredini 20. stoletja se je zanimanje raziskovalcev za ta slog začelo povečevati. Tako je tudi pri nas raziskav slovenske baročne umetnosti vse več, a ob tem se pogosto vzpostavi razumevanje slovenskega baroka kot nekaj perifernega in zamudniškega. To neupravičeno tolmačenje baroka avtorja knjige s svojim delom presegata, saj v monografiji izpostavi dosežke baročne umetnosti na Slovenskem, ki pričajo o ravno nasprotnem. Številna dela na Slovenskem sodijo v sam vrh srednjeevropskega baroka. Baročni slog se je pri nas, tako kot drugje v Evropi (če odmislimo Rim kot center in domovino baročnega sloga) dokončno uveljavil okrog leta 1700, čeprav zgodnjebaročni slog najdemo že približno pol stoletja prej. Zelo zgodaj smo dobili vrhunske umetnine, saj je na primer Andrea Pozzo prej delal za kranjsko prestolnico kot za Dunaj, Ljubljanska stolnica pa se ponaša tudi z eno prvih monumentalnih iluzionističnih poslikav v visokobaročnem slogu v habsburški monarhiji. O neprovincialnosti priča tudi dejstvo, da so bili naročniki baročnih del na Slovenskem pogosto iz vrst visokega oziroma najvišjega plemstva. Ljubljansko križniško cerkev je dal postaviti Guidobald grof Starhemberg, eden najpomembnejših cesarskih vojskovodij svojega časa. Za opremo cerkve je pridobil tri habsburške cesarice (Margareto Eleonoro, Elizabeto Kristino in Amalijo Viljemino), ki so plačale cenjene dunajske mojstre. Pripadnice vladajoče habsburške dinastije pa so tudi tekmovala, katera bo »gornjegrajskemu Ksaverju« poslala dragocenejši votivni dar. Tako v Radmirju pri Gornjem gradu še danes lahko obiščemo zakladnico, ki hrani bogato vezene mašne ornate in kvalitetno obdela-

no liturgično posodje, ki je prihajalo iz najpomembnejših evropskih dvorov.

Knjiga, katere avtorja se z barokom ukvarjata že skoraj dve desetletji, je zasnovana kot znanstvena monografija, ki poleg izčrpnega znanstvenega aparata in doslednih citatov ponuja tudi vso za obravnavano področje relevantno literaturo. V monografiji je predstavljenih dvaintrideset cerkva oziroma sakralnih prostorov, ki jih je zaznamoval barok v skoraj dveh stoletjih. Avtorja sta sakralne prostore izbrala na podlagi različnih kriterijev kot sta reprezentativnost objekta in umetniška kvaliteta baročnih del, upoštevala pa sta tudi kriteriji geografske uravnoteženosti, saj je imel slovenski prostor že tedaj lokalne posebnosti in razlike. Slednje je najbolj vidno v sami delitvi spomenikov v tri velika poglavja – na osrednjo, vzhodno in zahodno Slovenijo. Poleg naštetih kriterijev za izbor sta avtorja z izbranimi prostori poskušala tudi pokazati na umetnostnozgodovinski razvoj baročne umetnosti. Tako se lahko bralec na začetku seznani s cerkvami, ki so bile oblikovane še v prehodnem slogu, ki je združeval gotske, renesančne, manieristične in zgodnjebaročne prvine (na primer cerkve v Dobravljah, Obršljanu pri Komnu, Novi Štifti pri Ribnici) in tistimi, ki vsebujejo palladijske elemente (piranska župnijska cerkev, cerkev v Puščavi), pa vse do tistih, ki pripadajo poznemu baroku (Hofferjeva cerkev na Sladki gori in Perskyjeva v Gornjem gradu) in poznobaročnemu klasicizmu (cerkev v Tunjicah, delo Lovrenca Pragerja, cerkev v Cerkljah, delo Leopolda Hofferja in stolnica v Kopru, delo Giorgia Massarija).

Sakralni prostori so v monografiji predstavljeni v kulturno-zgodovinskem kontekstu. Pri tem je poudarjena njihova prvotna funkcija, vpetost cerkva v čas in prostor ter njihova povezanost z družbo, posameznikom in posledično z družbenimi spremembami. Zastopane so župnijske, samostanske in bratovščinske cerkve, največji delež pa pripada romarskim cerkvam, ki so imele ključno vlogo pri utrjevanju katoliške vere. Zato so jim skozi celotno obdobje posvečali posebno pozornost, so tudi najbogatejše in najrazkošnejše opremljene in poslikane. Pri postavljanju in opremljanju teh cerkva pa so poleg cerkvene oblasti imeli zelo pomembno vlogo tudi plemiški donatorji. Ti so s temi zunanjimi znaki v času protireformacije kazali, da so pravi katoličani, saj so povetini izhajali iz protestantskih družin. Tako so v knjigi zaradi takih donacij prisotni Janez Jakob baron Khisl, ki je podprl gradnjo romarske cerkve v Novi Štifti pri Ribnici, Lovrenc grof Lanthieri, mecen obnove Marijine cerkve v Obršljanu pri Komnu in Wolf Engelbert grof Auersperg, kranjski deželni glavar, ki je prispeval k zidavi kapele sv. Frančiška Ksaverja pri ljubljanski jezuitski cerkvi. Baročni sakralni prostori niso bili le pričevalci o spremembah in dejavnostih višjih slojev, ampak so v knjigi predstavljeni tudi kot pričevalci o življenju prebivalstva nižjih slojev. O prošnjah, željah, nesrečah in potrebah vernikov, ki so iz domačega zavetja poromali v milostne kraje, kjer so se priporočili čudodelni slikali kipu, največ izvemo prav iz upodobitev v romarskih cerkvah. Želje za boljši jutri so tu izgovarjali mnogi posamezniki, ne glede na družbeni sloj, ki so mu pripadali. S knjigo *Barok na Slovenskem. Sakralni prostori* je bralcu predstavljen sakralni prostor v vsej svoji večplastnosti in v pomembni socialni vlogi, ki jo je imela cerkev v tedanji družbi, saj je predstavljala stičišče različnih slojev ter je v veri v moč teh milostnih krajev združevala posameznike od cesaric do beračev.

Že omenjena tri poglavja pojasnjuje uvodno poglavje, kjer so spretno prepletena umetnostna področja arhitekture, kiparstva in slikarstva v zgoščen oris razvoja baročnega sloga na Slovenskem, ki je vpet v širši kontekst kulturnih razmer v Evropi in na Slovenskem. Tako je predstavljen pregled slovenske baročne umetnosti v 17. in 18. stoletju, ki temelji na rezultatih najnovejših raziskav. S svojim delom sta avtorja uspela bralcu predstaviti baročno dediščino kot uporaben in v svetu sodobnega človeka še vedno aktualen mediji za prikaz tedanjih kulturnih dogajanj.

Avtorja sta v knjigi združila svoje delo na način, ki je za slovensko znanstveno publicistiko redek, a nadvse dobrodošel. Besedilo sta namreč povezala v celoto, ki je ne delijo posamezni avtorsko podpisani prispevki, ampak deluje celotna monografija kot delo enega avtorja. Tako bolje nagovarja bralca in ga vabi ne samo k branju, ampak tudi k ogledu predstavljenih baročnih spomenikov. Zaradi vseh navedenih razlogov knjiga *Barok na Slovenskem. Sakralni prostori* uspešno opozarja na najdragocenejša umetniška dela naše preteklosti in ne

napeljuje le znanstvenikov, temveč tudi širšo strokovno in laično javnost k doživljanju in razumevanju, pa tudi k ohranjanju teh izjemnih spomenikov.

Ines Unetič

Matija Zorn, Nika Razpotnik Visković, Peter Repolusk, Mateja Ferk (2013): *PROSTORSKI IN REGIONALNI RAZVOJ SREDOZEMLJA – ENOTNI PRISTOP IN IZBRANA ORODJA*, Geografski Inštitut Antona Melika ZRC SAZU, Zbirka Georitem 22, Ljubljana, 141 strani.

Knjiga je rezultat sodelovanja Geografskega inštituta Antona Melika ZRC SAZU pri projektu OTREMED, financiranega v okviru EU transnacionalnega sodelovanja za območje Sredozemlja, v sklopu programa Mediteran (<http://www.programmamed.eu/en>), ki je potekal v letih 2010-13. Cilj projekta OTREMED je bil razvoj orodja za strateško prostorsko načrtovanje v Sredozemlju (Tool for the Territorial Strategy of the MED Space) ter oblikovanje metodologije za enoten pristop k spremljanju prostorskega in razvojnega načrtovanja, ki temelji na izbranih razvojnih dejavnikih in kazalnikih. Evropsko Sredozemlje je geografsko, gospodarsko in politično zelo raznoliko območje, zato je doseči skladnejši in uravnotežen regionalni razvoj zelo zahteven cilj, dosegljiv le s teritorialnim sodelovanjem in skupnim načrtovanjem. V knjigi so najprej predstavljene temeljne naravno in družbeno geografske značilnosti Sredozemlja ter opredelitve sredozemske regije po različnih regionalizacijah, ki so tudi kartografsko prikazane. Iz prikazane je razvidna velika pestrost, ki otežuje omejitve regije tudi v Sloveniji. Sledi tipologija problemskih območij v evropskem Sredozemlju s podobnimi geografskimi in družbeno-ekonomskimi značilnostmi, ki ločuje osem kategorij: mega urbana območja, obalna urbana območja, urbana območja v zaledju, podeželska območja z intenzivnim kmetijstvom, prehodna podeželska območja, podeželska območja z razvojnimi problemi, majhne otoke in otočja. V podpoglavju »koncept regionalne konkurenčnosti in teritorialne kohezije v Evropski uniji« so predstavljeni najprej nekateri že sprejeti dokumenti in strategije, kot so Lizbonska strategija, Evropa 2020, Evropska perspektiva prostorskega razvoja, Teritorialna agenda Evropske unije, nato pa glavni razvojni izzivi in razvojni dejavniki, ki vplivajo na teritorialno kohezijo in konkurenčnost sredozemskih regij: oživljanje urbanega sistema, raziskave in razvoj, razmerje podeželje-mesto, prometna dostopnost, dostop do informacijske in komunikacijske tehnologije, trajnostna energetska oskrba, varstvo pred (naravnimi) nesrečami in upravljanje z naravnimi viri, upravljanje s kulturno dediščino, vzdržnost regionalnih ekonomskih virov, upravljanje/vodenje in prostorsko načrtovanje (vrednotenje prostora, upravljanje s prostorom, načrtovanje de-